

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента

Максютова Андрія Олексійовича

на дисертаційне дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича

“Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах”,

представлене на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми виконаної роботи не викликає сумніву, адже здоров'я людини наразі є однією з найбільш актуальних проблем, оскільки виступає важливим показником збереження і розвитку людського потенціалу будь-якої країни. За останні роки виявляються стійкі негативні тенденції щодо стану здоров'я населення України, які особливо чітко виражені у дітей та підлітків.

Дисертаційне дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича є своєчасним і актуальним, адже аналіз сучасної педагогічної теорії і практики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах засвідчує недостатність на сьогодні здійснених фундаментальних педагогічних досліджень, які б системно розглядали цю проблему.

Актуальність дослідження посилюється і тим, що формування у підростаючого покоління ставлення до свого здоров'я як до домінуючої людської цінності – одне з основних завдань держави, адже сучасний період розвитку українського суспільства характеризується погіршенням здоров'я населення взагалі і дітей і молоді зокрема.

Слід акцентувати увагу на тому, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України «Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0110U000023).

Про наукову новизну та актуальність даної роботи свідчать наступні результати дослідження:

- на основі аналізу як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел та практики охарактеризовано сутність процесів формування в учнів основної школи інтересів, мотивів, потреб, системних знань, умінь і практичних навичок формування здорового способу життя у якості ціннісних орієнтирів особистості, що в свою чергу дало можливість виокремити й охарактеризувати як теоретичні, так і практичні підходи щодо розв'язання актуальної проблеми – формування в учнів 6-9 класів здорового способу життя у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах;

- уточнено змістові характеристики понятійно-категоріального апарату дослідження, провідні поняття якого вміщені в інтегральне поняття «формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-

УДІТМ імені Павла Тичини
Вхідний № 1193
"19" 06 2007 р.

краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах» як цілісного, логічно вибудованого процесу, у якому ефективно взаємодіють між собою його учасники – учні 6-9 класів, їхні батьки, педагоги позашкільних навчальних закладів на принципах рівноправності, партнерства й взаємоповаги у прийнятті рішень та їх виконанні.

- здійснено характеристику спортивно-краєзнавчих форм, методів і засобів, рівнів (пропедевтичний, основний, творчо-прогностичний) та педагогічних умов їх реалізації).

- виокремлено й охарактеризовано компоненти досліджуваного феномена (інтелектуальний, емоційно-потребнісний, діяльнісно-практичний); визначено критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), показники та рівні (достатній, середній, низький) його сформованості.

- теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано методику формування в учнів 6-9 класів здорового способу життя у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, сутність якої трактується як комплекс ієрархічно вибудованого і логічно взаємопов'язаного між собою інтегрованого й диференційованого навчально-виховного змісту.

- розроблено та впроваджено у навчально-виховний процес позашкільних навчальних закладів навчально-методичні матеріали (програма тренінг-курсу «Мій вибір – здорове майбутнє» та навчально-методичний посібник «Форми і методи спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах») щодо формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи.

Дисертаційна дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича «Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах» є системним дослідженням, у якому здійснено систематизацію фактичного матеріалу стосовно проблеми дослідження. На позитивну оцінку заслуговує джерельна база дослідження, що відображає всі необхідні джерела нормативно-правового, наукового та навчально-методичного характеру, у яких частково розкриваються провідні питання формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах. Так, у переліку літератури, що використовувалася під час написання дисертації, представлено 262 позиції, з яких 7 іноземною мовою. Такий ґрунтовний за змістом і напрямками розкриття наукових проблем перелік посилань є безперечним доказом поінформованості дисертанта і дає підстави для висновку про його ерудованість, а відтак, ґрунтовність теоретико-методичних засад виконаного дослідження.

Здійснено авторське трактування інтегрованому поняттю «формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах», сутність якого розглядається як цілісний, логічно вибудований процес, у якому ефективно взаємодіють між собою його учасники – учні, їхні батьки, педагоги позашкільних навчальних закладів на принципах рівноправності, партнерства й

взаємоповаги у прийнятті рішень та їх виконанні; актуалізується взаєморозуміння і взаємодопомога у досягненні мети індивідуальної та колективної спортивно-краєзнавчої роботи, яка спрямовується на самоактуалізацію та самоствердження учня у формуванні власного здорового способу життя.

Заслуговує на увагу те що дисертантом уперше теоретично обґрунтовано і розроблено методику формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах (комплекс ієрархічно вибудованого і логічно взаємопов'язаного між собою інтегрованого й диференційованого навчально-виховного змісту, спортивно-краєзнавчих форм, методів і засобів, рівнів (пропедевтичний, основний, творчо-прогностичний) та педагогічних умов її реалізації); виокремлено й охарактеризовано компоненти досліджуваного феномена (інтелектуальний, емоційно-потребнісний, діяльнісно-практичний); визначено критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), показники та рівні (достатній, середній, низький) його сформованості;

Заслуговує на увагу і позитивну оцінку виокремлення автором педагогічних умови реалізації методики: визначення у логічній єдності і системності головної мети і конкретних завдань формування досліджуваного феномена на кожному з рівнів, з опорою на особистісно зорієнтований, діяльнісно спрямований і соціально активний характер навчально-виховного змісту спортивно-краєзнавчої роботи; урахування у змісті спортивно-краєзнавчої роботи учнів 6-9 класів у позашкільних навчальних закладах єдності, наступності і практичної спрямованості її основних структурних складових – навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності та спортивно-розвивальної, спортивно-оздоровчої, здоров'язберезувальної, краєзнавчої, масової і суспільно-корисної роботи, спрямованої на формування здорового способу життя; удосконалення напрямів суб'єкт-суб'єктної взаємодії усіх учасників навчально-виховного процесу позашкільних навчальних закладів, спрямованої на створення комфортних умов для особистісного самовияву і самостворення зростаючої особистості.

Варто відзначити розробку та використання авторських діагностичні методик визначення кількісних і якісних параметрів сформованості здорового способу життя учнів 6-9 класів.

Аналіз дисертації Сивохопа Ярослава Михайловича “Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах”, відповідно автореферату та змісту публікацій дисертанта дають підстави для висновку про його наукову зрілість, що дало змогу теоретично обґрунтувати і довести на практиці достовірність викладених ним результатів.

Позитивної оцінки результатів здійсненого дослідження заслуговують обґрунтованість наукових положень, представлених дисертантом, коректне з наукової точки зору опрацювання експериментальних даних як на констатувальному, так і на формуальному етапах дослідження, сформульованих висновків у дисертації, а також їх практична значущість для

розвитку теорії і методики виховання, зокрема і формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, що забезпечуються належною теоретико-методичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць.

Крім цього, як позитив, слід акцентувати увагу на комплексному застосуванні дисертантом загальнонаукових та спеціальних методів, як-то: теоретичних, емпіричних і статистичних. У сукупності викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича “Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах” достатньо обґрунтовані, експериментально перевірені й аргументовані.

Дисертаційне дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича “Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах” містить нові, раніше не досліджені і до сьогодні не захищені наукові положення, а досягнуті ним результати у сукупності розв’язують актуальне науково-методичне завдання, сутність якого полягала у здійсненні цілісного і системного аналізу теорії та практики Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах. Слід відзначити як позитив, що дисертантом здійснено авторське трактування інтегрованому поняттю «формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах», сутність якого розглядається як цілісний, логічно вибудований процес, у якому ефективно взаємодіють між собою його учасники – учні, їхні батьки, педагоги позашкільних навчальних закладів на принципах рівноправності, партнерства й взаємоповаги у прийнятті рішень та їх виконанні; актуалізується взаєморозуміння і взаємодопомога у досягненні мети індивідуальної та колективної спортивно-краєзнавчої роботи, яка спрямовується на самоактуалізацію та самоствердження учня у формуванні власного здорового способу життя.

Окремої позитивної оцінки заслуговує розробка і практична реалізація у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів методики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи; розробці й упровадженні у практику програми тренінг-курсу «Мій вибір – здорове майбутнє», навчально-методичного посібника «Форми і методи спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах» та методик проведення занять, що визначає практичне значення дослідження.

Теоретичні положення та методичні прийоми, апробовані в дисертації, можуть бути використані у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах з питань формування здорового способу життя учнів 6-9 класів, а також у системі післядипломної педагогічної освіти під час підвищення кваліфікації працівників позашкільних установ.

Проміжні та прикінцеві результати дослідження мали широку науково-педагогічну географію упровадження у навчально-виховний процес «Обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю» м. Суми, Центру дитячої та юнацької творчості м. Кам'янець-Подільського Хмельницької області, Закарпатського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді м. Ужгорода, Іршавської районної станції юних туристів Закарпатської області, Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді м. Ужгорода, Переяслав-Хмельницької міської станції юних туристів Київської області.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертанта у міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

У цілому, позитивно оцінюючи практичну значущість дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича “Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах”, маємо акцентувати увагу на тому, що провідні положення і висновки дослідження можуть бути використані у професійній діяльності працівників позашкільних навчальних закладів; теоретичні положення, методичні прийоми та практичні доробки, апробовані в дисертації, можуть бути застосовані під час формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах; теоретичні положення та практичні напрацювання, що знайшли своє підтвердження у дисертації, можуть бути використані в процесі підвищення кваліфікації працівників позашкільних установ у системі післядипломної педагогічної освіти.

Дисертація складається зі вступу: двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. У роботі чітко визначено об'єкт, предмет і мету дослідження. Висновки у повній мірі характеризують виконане дослідження та відповідають поставленим завданням.

У першому розділі – «Формування здорового способу життя учнів як психолого-педагогічна проблема» – уточнено та схарактеризовано сутність провідних базових понять дослідження: “здоров'я”, “спосіб життя”, “здоровий спосіб життя”, “формування здорового способу життя учнів 6-9 класів”, складові “спортивної” і “краєзнавчої роботи”, “спортивно-краєзнавча робота”, “тимчасовий дитячий колектив” їх взаємозв'язки. Проаналізовано історію зарубіжного та вітчизняного досвіду формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

Доведено, що найбільший потенціал у формуванні навичок здорового способу життя має позашкільна освіта, у межах якої створені сприятливі умови для формування у вихованців свідомого і відповідального ставлення до власного здоров'я та навичок безпечної поведінки. У навчально-

виховному процесі цих закладів органічно поєднуються різні форми освітньої діяльності з організацією змістовного педагогічно спрямованого дозвілля вихованців.

Автором виокремлено такі компоненти здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах: інтелектуальний, емоційно-потребнісний і діяльнісно-практичний. З метою аналізу та оцінювання кількісно-якісних характеристик сучасного стану сформованості здорового способу життя в учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи у позашкільних навчальних закладах визначено такі критерії з відповідними показниками: когнітивний; мотиваційний та діяльнісний. На основі визначених критеріїв і відповідних їм показників охарактеризовано три рівні сформованості досліджуваного феномена: достатній, середній, низький.

Варто відзначити, що для визначення рівнів сформованості здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах за кожним із критеріїв розроблено та впроваджено відповідну методику діагностики.

У другому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах» – автором здійснено визначення і охарактеризовано основні теоретичні засади, провідні принципи, навчально-виховні підходи, форми, методи, засоби, педагогічні умови як складові методики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

У ході дослідження визначено структурні компоненти готовності майбутніх учителів біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний та дано їх характеристику та критерії (мотиваційно-цільовий, пізнавальний, практичний, особистісно-рефлексивний), показники та рівні готовності (високий, достатній, середній початковий).

На позитивну оцінку заслуговує визначення та експериментальне підтвердження основних форм реалізації навчально-виховного змісту методики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

Доведено, що формування здорового способу життя відбувається ефективно за допомогою використання відповідних традиційних та інтерактивних методів здійснення спортивно-краєзнавчої роботи з учнями 6-9 класів, що є характерними саме для навчально-виховного процесу позашкільних навчальних закладів: методи спортивно-оздоровчого і здоров'язбережувального спрямування (традиційні – словесні, наочні, практичні, змагання, заохочення, самостійної творчої роботи, позитивного (особистого) прикладу, наслідування, переконування; інтерактивні – формування досвіду морально доцільної поведінки, вчинків і діяльності

особистості, ігри, створення спеціальних виховних ситуацій, тренінг, формування традицій та ритуалізації індивідуально і суспільно значущої роботи, колективні творчі справи); методи краєзнавчого спрямування (традиційні – словесні, наочні, практичні, самостійної творчої роботи, естафети, контроль, самооцінка і самоконтроль; інтерактивні – ігри, організації колективних творчих справ, інтерактивний міні-театр, формування традицій та ритуалізації індивідуально і суспільно значущої роботи).

Слід відзначити як значимий доробок рецензованої роботи презентацію дисертантом узагальнених даних про якісні зміни, які визначаються позитивною динамікою показників сформованості досліджуваного феномену в експериментальних групах учнів у порівнянні з контрольними групами. Таким чином аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив ефективність розробленої і запровадженої у практику методики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

Позитивною характеристикою представленої дисертації є те, що в мовностилістичному оформленні враховано специфіку наукового стилю мовлення й мовностилістичні особливості досліджуваної психолого-педагогічної проблеми.

Констатація зазначеного вище підтверджує висловлену нами раніше думку про теоретичну і практичну значущість дисертаційної роботи Сивохопа Ярослава Михайловича, яка за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень та висновків є комплексним, самостійним та завершеним дисертаційним дослідженням.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 23 одноосібних публікаціях автора, із яких 11 розкривають основні наукові результати дисертації, 8 – апробаційного характеру, 4 додатково висвітлюють наукові результати. Аналіз змісту публікацій дає можливість зробити висновок, що наукові положення, висновки і рекомендації здобувача викладено достатньо повно.

Структура, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, у повній мірі відображають основні положення здійсненого дослідження.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Автор дисертації у тексті вживає термін "педагоги позашкільних навчальних закладів", які брали участь у експерименті і вказує їх як педагогічних працівників. Вважаю за доцільне більш чіткіше вказати, які саме категорії працівників брали участь у дослідженні (керівники гуртків, секцій, практичні психологи, соціальні педагоги), адже зазначена проблема лежить у компетенції всіх вище перерахованих категорій.

2. Автор наводить діагностичні методики, використані ним у процесі проведення дисертаційного дослідження. Однак, на нашу думку, вони потребують більшої конкретизації, а деякі з них доцільно було б розгорнуто викласти у додатках.

3. Практичні розробки занять представлено для учнів 6-9 класів, проте, враховуючи вікові особливості розвитку підлітків, вважаю за доцільне розділити зміст занять на дві вікові категорії: учні 6-7 та 8-9 класів.

4. Автор визначає однією з ефективних форм досліджуваного феномена тренінгові заняття, проте лише частково розкриває їх структуру.

Разом з тим, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є приводом для наукової дискусії.

На основі аналізу дисертації, автореферату та опублікованих праць можемо зробити висновок про те, що дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича “Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-кращезнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах”, є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, заслуговує на позитивну оцінку та відповідає вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор - Сивохоп Ярослав Михайлович - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 - теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри географії та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

А. О. Максютов
А. О. Максютов
Відвідувач канцелярії УДПУ
200 р

доктор педагогічних наук, професор
кафедри англійської мови та методики
її викладання, ректор Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини

О. І. Безлюдний
О. І. Безлюдний